M168

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

LKA

Mintis

LIETUVIŲ VISUOMENĖS DIENRAŠTIS

Nr. 174
PIRMADIENIS
1946 M. RUGSĖJO MĖN. 23 D.
I METAI

JAV svarsto Austrijos reikalus

Vašingtonas. Rugsėjo 12 d. į Vašingtoną atvyko amerikiečių karinių pajėgų Austrijoje vadas gen. Markas Clarkas. Jis dalyvaus įvairiose karo ir užsienio reikalų ministerijų pasitarimuose Austrijos reikalu. Gen. Clarkas nurodė, kad pirmoje eilėje bus svarstomas vokiečių turto Austrijoje klausimas. Vienoje rašytojų klube savo pasakytoje kalboje gen. Clarkas rodė, kad JAV nori matyti Austriją laisvą ir ūkiškai vieningą. Jo nuomone, visas milžiniškas sunkenybes, kurios susidarė Austrijoje, reikia atvirai gvildenti. JAV nori Austrijos vyriausybei perduoti visas valdžios teises. Tačiau Tarybų s-ga reikalauja savo zonoje įvairių eksteritorialinių teisių. JAV vyriausybės nuomone tatai nesutinka su padarytais nutarimais. Savo kalboje gen. Clarkas nurodė, kad šiuo metu vyriausias Unrros direktorius La Guardia svarsto galimumus pritaikyti sovietų zonai sankcijas. Numatoma, kad tas kiekis maisto produktų, kuris sovietų okupacinės valdžios iš Austrijos bus išvežtas, turės būti sulaikytas iš Unrros teikiamų kiekių.

Iš Vašingtono pranešama, kad JAV vyriausybė šiuo metu svarsto galimumus suteikti Austrijai 150 milijonų dolerių paskolą atstatymo reikalams.

JAV, Anglija ir Prancūzija atmetė Tarybų s-gos siūlymą kontrolinėje taryboje, kad Austrijos ūkinis gyvenimo lygmuo turi būti 10 metų laikotarpiui sumažintas. Generolo Clarko pavaduotojas gen. Tatė pareiškė, kad bet kokius ūkinius suvaržymus Austrijai gali uždėti tik taikos sutartis.

„JEWISH AGENCY" NORI DALYVAUTI PASITARIMUOSE

Londonas. Trys „Jewish Agency" vadovai gavo įgaliojimus kreiptis į Anglijos užsienių reikalų ministerį Beviną su pasiūlymu priimti ir „Jewish Agency" atstovus į Londono konferenciją Palestinos reikalu. Apie šį „Jewish Agency" žygį buvo painformuoti ir Palestinos žydų judėjimo vadai.

Laikotarpiui nuo rugsėjo 15 d. iki spalio 15 d. įvažiavimo vizų kvota buvo nustatyta ta pati, kaip ir praėjusį mėnesį: 1500 žydų ir 200 arabų.

E. ROOSEVELTIENĖ — GARBĖS DAKTARAS

Vašingtonas. Utrechto universitetas, įvertindamas E. Rooseveltienės darbą Jungtinėse Tautose ,o taip pat ir jos paramą savo mirusio vyro darbe, nutarė suteikti jai filosofijos daktaro laipsnį.

MAISTO NORMAS PADIDINS ATEINANTĮ MĖNESĮ

Berlynas. Britų karinės vyriausybės informatorius Berlyne pareiškė, kad maisto normos britų ir amerikiečių Vokietijos okupacinėse zonose gal galės būti padidintos spalio mėn.

Wallaceas pasitraukė

Londonas. JAV prekybos ministeris Henrys Wallaceas rugsėjo 20 d. įteikė prezidentui Trumanui savo atsisakymą. Tas raštas buvęs vienas iš trumpiausių atsisakymų.

Neilgai trukus po atsisakymo H. Wallaceas pasakė radijo kalbą, kurioje akcentavo, kad dabartinė JAV užs. politika privalo pakeitimo, nes dabartine savo linkme ji vedanti į 3 atominį karą.

GRAIKIJOJE BŪVIS ĮTEMPTAS

Atėnai. Graikijos min. pirmininko pavaduotojas. Aleksandras Gonatas pareiškė, kad jeigu komunistų veikla neaprims, tai teks imtis griežtesnių priemonių tvarkai išlaikyti, reikalui esant įvedant ir išimties būvį. Iš Solonikų pranešama, kad komunistų partija įsakė mobilizuoti ELAS grupes, kurios bus pasiųstos į Albaniją, Jugoslaviją ir Bulgariją apmokymui ir apginklavimui.

PASIKEITIMAS SPAUDA VAKARŲ ZONOSE

Berlynas. Amerikiečių karinės valdžios spaudos skyriaus vedėjas gen. Robertas McClureas buvo pasiūlęs oficialiai leisti visų zonų laikraščius platinti visoje Vokietijoje. Šis leidimas turėjo saistyti tik tas zonas, kurios prie šio siūlymo prisidės. Rugsėjo 16 d., buvo paskutinis terminas prie šio siūlymo prisidėti. Sovietų atsakymo negavus, jų zonoje leidžiamų leidinių platinimas kitose zonose uždraustas. Šis draudimas, tačiau, neliečia Berlyno, kur jau anksčiau buvo susitarta bet kuriame sektoriuje išeinančią spaudą leisti platinti ir kituose sektoriuose.

NUTARĖ ATSISKIRTI

Kopenhaga. Danijai nuo 1300 metų priklausiusios Ferarų salos šiomis dienomis gyventojų atsiklausimo keliu nutarė atsiskirti nuo Danijos.

10 METŲ PRIVERSTINŲ DARBŲ

Berlynas. Berlyno SPD partijos pareigūnas Hermanas Loewenthalis šiomis dienomis buvo sovietų karinio teismo nubaustas 10 metų priverčiamųjų darbų bausme. Sovietų leidžiami Berlyno laikraščiai ta proga smarkiai puolė SPD, drauge nurodydami, kad nuteistasis buvo Berlyno SPD partijos pirmininko Naumano globotinis. Loewenthalis dingo birželio 22 d. Liepos 12 d. buvo pranešta, kad jis įtariamas bendradarbiavęs su Gestapu.

SPD partijos oficialiame pareiškime, sprendimą paskelbus, nurodoma, kad ištyrus medžiagą, nebuvo rasta jokių sunkių kaltinimų. Partija klausia: kodėl Loewenthalis, kuris 2 savaites prieš suimant perėjo iš SED į SPD, galėjo visą laiką būti Berlyno magistrato tarnautoju ir jam tada niekas jokių kaltinimų nepatiekė? Peršasi išvada, kad didžiausia kaltė bus buvus išstojimas iš SED.

Churchillio kalba - privataus pobudžio

Londonas. Britų laikraščiai, komentuodami Churchillio Zuriche pasakytąją kalbą, itin pabrėžia, kad jis nėra Britanijos vyriausybės narys ir kad jo pareikštosios mintys nevaizduoja Britanijos oficialios politikos.

VISUR MATO TĄ PATĮ BAUBĄ

Leipcigas. Iškeldamas Jungtinių Europos Valstybių mintį, Churchillis pažymėjo, kad jai įkūnyti reikės Anglijos, Amerikos ir Tarybų s-gos paramos. Churchillio pareiškimu pastaroji visai neišjungiama iš jo projektuojamojo derinio.

Tačiau sovietų okupacinės zonos Vokietijoje radijo komentare sakoma, kad Jungtinių Europos Tautų projektas esanti tik Vakarų bloko priedanga. Ir ji esanti ne naujiena, nes buvusi iškelta tam pačiam reikalui ir po 1 D. karo.

TREMTINIŲ EMIGRACIJA

Berlynas. Viename Unrros pranešime nurodoma, kad paskutinius keturis mėnesius iš trijų vakarinių zonų išvyko į JAV 4203 asmens ir į Palestiną 660. Į Lenkiją šiais metais išvyko 234.000 asmenų. Šiuo metu visose trijose zonose Unrros ir kariuomenės išlaikomose stovyklose yra 766.308 tremtiniai, kurių tarpe 360.656 lenkų, 101.750 žydų ir 183.515 Pabaltijo valstybių piliečių.

NUBAUSTAS IR KNUTO HAMSUNO SŪNUS

Oslo. Norvegijos teismo sprendimu rašytojo Knuto Hamsuno sūnus už bendradarbiavimą su vokiečiais nubaustas 9 metais kalėjimu ir jam atimtos pilietinės teisės. Kaip žinoma, jaunasis Hamsunas tarnavo savanoriu vokiečių SS dalinyje.

Audra dėl Wallaceo kalbos

Visą laiką amerikiečių pažiūros į Tarybų s-gą svyruoja kaip sieninio laikrodžio švytuoklė: čia geryn, čia blogyn. Kada sovietai puolė Suomiją, savo tautos viešosios opinijos spaudžiama, JAV vyriausybė ko tik nenutraukė diplomatinių santykių su sovietais. Dar labiau tie santykiai buvo pablogėję, kada susitarę su naciais, sovietai pasidalino Lenkiją. 1940 m. balandžio m., buvęs prezidentas Hooveris „Collier's" skiltyse parašė didelį prieš sovietus nukreiptą straipsnį, kuriame diplomatinių santykių užmezgimą su sovietais 1933 mt. pavadino „milžiniška politine ir moraline klaida". Jis reikalavo tuojau atšaukti JAV ambasadorių iš Maskvos, pareikšdamas: „Mes negalim tuos žudikiškuosius tironijos žygius pripažinti, kad tuo nepažeistume savo tautinių idealų".

Bet kada JAV stojo į karą, pasikeitė ir pažiūros Tarybų s-gos atžvilgiu. 1941 mt. prezidentas Roozeveltas pareiškė: „Norint apginti JAV, gyvybiškai svarbu yra apginti Tarybų s-gą". Ir tada prasidėjo gerų santykių laikotarpis. Jis truko iki pat Potsdamo konferencijos. Paskiau jau prasidėjo nesutarimai. Tie nesutarimai dabar vis labiau didėja; lyg laikrodžio švytuoklė palengva leidžiasi žemyn ir artėja prie konfliktų taško. Bet štai atsiranda Amerikos visuomenėje įtakingas žmogus, kuris norėtų tą švytuoklę pačiupti ir pavaryti ją priešingą kryptimi.

Tai yra Henrys Agardas Wallaceas.

Jis yra didelis žmogus. Jo tėvas kurį laiką buvo žemės ūkio ministeris. Iš tėvo jis paveldėjo laikraščio „Wallace's Farmer" leidyklą. Tas laikraštis jį labai išpopuliarino farmerių tarpe, nes daug rašė ir išmintingai sprendė įvairias agrarines problemas. Jis yra didelis ekonomistas ir mokslininkas. Modernias įvairių mokslų teorijas jis sugebėjo suderinti su praktiškojo gyvenimo reikalavimais. 1933 m. prezidentas Rooseveltas jį paskyrė žemės ūkio ministeriu. 1940 m. jis buvo išrinktas viceprezidentu. Dėl politikos sumetimų demokratų partija, kurios nariu jis yra, neleido jam 1944 m. pakartotinai statyti savo kandidatūros į vice prezidentus. Todėl jo pasekėju pasidarė H. Trumanas. Nuo 1945 m. kovo 2 d. jis yra prekybos ministeris. JAV jis yra žymus valstybės vyras, nes yra parodęs daug išminties sprendžiant ūkio politikos problemas. Ypač pagarsėjo kai paskelbė savo paskutinį veikalą — knygą: „Darbo 60-ims milijonų". Tos knygos pagrindinė mintis yra nagrinėjimas problemų, kurios pasidaro dėl nevisiško žmogaus darbo jėgos išnaudojimo, t. y. dėl buvimo bedarbių, kurių JAV niekuomet netrūksta. Jis nurodo, kad dėl nevisiško išnaudojimo darbo jėgos, per paskutiniuosius 30 mt. krašto ūkis yra netekęs vertybių už 200 milijardų dolerių. Jo nuomonė yra pagrįsta tuo, kad, planingai bendradarbiaujant pramonei, žemės ūkiui, vartotojams ir vyriausybei, nedarbą yra galima visiškai panaikinti. Jis yra planingo ūkio šalininkas. Planavimo atžvilgiu jis eina tiek toli, jog siūlo kasmet sudaryti vadinamuosius nacionalinius biudžetus, pagal kuriuos iš anksto kasmet turėtų būti nustatyta, kiek vartotojai per metus prekių pirks ir iš kitos pusės — kiek įmonės turi pagaminti. Savo projektais jis siekia ne tik pakelti amerikiečių tautos, bet ir viso pasaulio gerovę. Jis teigia, kad protingai naudojant gamybos priemones pasaulis gali viską gaminti, kas žmogui yra reikalinga. Visokios tautinės ir tradicinės įvairių kraštų ekonominės sistemos, kurios kliudo žmonijos gerovei, turi būti pašalintos. Išvysčius tinkamai tarptautinį bendradarbiavimą ir teisingai paskirstant gėrybių perteklius, jo nuomone, galima išvengti nesusipratimų tarptautinio ūkio srityje, kurie yra karų priežastim.

Paskutinioji jo kalba nėra staigus persimetimas į sovietinių draugų bloką. Jau 1942 m. lapkričio 7 d. „American — Soviet Friendship" kongrese, kuris įvyko New Yorke, Madison Square Gardene, ryšium su bolševikų revoliucijos 25 mt. sukaktuvėmis ir kuriame dalyvavo 20.000 delegatų, jis pasirodė esąs karštas sovietų šalininkas. Tuomet, kalbėdamas kaip JAV viceprezidentas, jis pasakė: „Aš atėjau pareikšti savo įsitikinimų, kad rusų ir amerikiečių tautos nori ir gali panaudoti savo jėgas naujai demokratijai sukurti, kuri pateisins pasaulio viltis". Prezidento Roosevelto siunčiamas, 1943 mt. jis lankėsi Tarybų s-goje. Toje kelionėje matyti, dar labiau jį sužavėjo sovietiniai „laimėjimai", nes dabar jis darosi dar karštesnis jų šalininkas.

Šį kartą jis vėl kalbėjo tame pačiame Madison Square Gardene, kaip oficialus JAV vyriausybės narys. Bet dabar jau pasirodė pernelyg didelis sovietų bičiulis. Naudodamas jau seniai sovietų praktikuojamą taktiką, jis puolė anglus, nes anglų imperija su savo dominijomis ir kolonijomis šiandien, nepriklausomybių ir laisvių skersvėjuose, yra lengviausiai pažeidžiamas žvėris. Be to jis piktai apkaltino savo vyriausybę pataikavimu anglams ir nurodė pavojų, kuris gresia JAV dėl galimybės įsivelti į karą prieš sovietus. Ne gana to, jis reikalauja atsisakyti nuo atominės bombos paslapties ir, jos kontrolę perleisti Jungtinėms Tautoms. Taip pat JT kontrolei jis siūlo perleisti visas JAV ir Anglijos strategines oro laivyno bazes.

Šių faktų akivaizdoje tenka konstatuoti, jog retai pasitaiko, kad dideli valstybės vyrai taip kalbėtų prieš savo krašto interesus. Todėl nenuostabu, kad ši jo kalba sukėlė audrą ne tik savųjų tarpe, bet ir užsieniuose. Šiuo ypatingai svarbiu politiniu momentu nepaprastai daug reikšmės turi visi tie veiksniai, kurie gali nulemti amerikiečių tautos nusistatymą sprendžiamuoju momentu. Laimė, kad jo iškeltos mintys nerado platesnio pritarimo. Jo kalbą pasmerkė prezidentas Trumanas, užsienių reikalų ministerija ir senatas. Todėl šiuo atveju Wallaceo kalba neteko savo oficialumo ir lieka ja privačios iniciatyvos padaras.

Bet tai yra faktas ,kad sovietai vis dar randa ir, tur būt, ateityje dar ras pasaulyje didelių draugų. Tai jų valstybiniu mastu organizuotos propagandos vaisius.

Vl. Bs.

Vydūnas apie save ir kitus

Medžiaga iš pasikalbėjimo su Vydūnu

Teko matyti spaudoj ir šiaip leidiniuose nurodant Vydūno metus vis kitus. Todėl buvo įdomu patirti tikrąją gimimo datą iš paties Vydūno. Vydūnas gimęs 1868 metų kovo mėn 22 d. Savo gimimo datai Vydūnas skiria ypatingą reikšmę. Esą, kovo 22 d. buvusi tiek jam pačiam, tiek Lietuvai gana reikšminga. 1918 m. kovo mėn. 22. d. Vokietijos kaiseris sutikęs pripažinti Lietuvą nepriklausoma. O 1938 m. kovo mėn. 22 d. vokiečiai užgrobę Klaipėdos kraštą. Taip pat 1934 m. kovo 22 d. vokiečių policija atėjusi į Vydūno butą ir paemusi jo „700 metų vokiečių — lietuvių santykiavimo" veikalo rankraščius bei 1400 to veikalo knygų. Kiti 1600 egz. buvo užlaikyti Kaune. Mat, ši knyga pakliuvusi į užsienių reikalų ministeriją ir josios vadovų buvo įtarta, kaip pataikaujanti vokiečiams. Netgi ir Tilžės konsulate apie šią Vydūno knygą labai nepalankiai buvo atsiliepta. Tiktai gerokai vėliau susigaudyta ir klaida atitaisyta. Tuo, žinia, Vydūnas buvęs užsirūstinęs. Vydūnas prisimena apie tą veikalą recenziją viename vokiškame žurnale, kurios autorius buvęs vienas Karaliaučiaus universiteto profesorius. Šis recenzentas veikalą filosofiniu žvilgiu laiko priimtiną, tačiau istoriniu esąs klaidingas. Buvo jau nacių laikai ir, žinoma, tas profesorius kitaip rašyti negalėjęs. Iš viso recenzijoj pastebėta, jog Vydūno plunksna nežinanti neapykantos. Savo argumentacijai apie vokiečius Vydūnas pavartojęs 27 įžymiausias pasaulio vyrų pavardes. Tačiau minėtas recenzentas primetęs Vydūnui, jog tyčiom parinkęs tokius, kurie prasčiausiai apie vokiečius atsiliepia. Vydūnas piktinasi tokiu vokiečių mokslininko neobjektyvumu, ir atsikerta, teigdamas, jog iš 27 19 kaip tik vokiečius giria. Vydūnas sumini Liuterį, kuris šiaip apie vokiečius gražiai kalba, tačiau jų velniu laikąs girtuokliavimą.

Vydūnas apie savo giminę susekęs pagal archyvus iki 17 amžiaus. Vydūno protėviai buvę ūkininkai ir valdę stambius ūkius. O pavardė Storasta kilusi iš to, jog vienas iš jų giminės buvęs aukštas valdininkas — vienos apskrities viršininkas, Prūsų Lietuvoj vadinamas storasta. Toji pavardė atsiradusi 16 — 17 amž. Tais laikais esą herzogai lietuviams lietuviškai rašę.

Maloniai Vydūnas atsimena apie Prūsų Lietuvoj veikusią Giedotojų draugiją, kur daug dienų ir naktų praleidęs bemokant dainuoti bei diriguojant. Draugija rengdavusi per metus dvi šventes: žiemą ir vasarą. Tos šventės virsdavusios gražiomis lietuviškumo demonstracijomis. Pirmoji šios draugijos viešoji šventė buvo su-

(nukelta į 3 p.)

Henrikas Žemelis (2)

Paskutinioji apgaulė

1944 m. sausio 7 d., gen. Plechavičius buvo priimtas von Renteln, kuris ilgoje kalboje įrodinėjo lietuviškų dalinių kovai su bolševizmu reikalingumą. Kalbėjo apie bolševizmo gresiantį pavojų ir būtinumą visoms tautoms prisidėti prie likiminės kovos. Generolas jam trumpai atsakė, kad esant tokiems barbariškiems valdymo metodams, kada lietuvis savo žemėje neturįs jokių teisių bei yra visaip persekiojamas ir kada Lietuvos gyventojai plėšiami ir žudomi, niekinamos moterys, o vokiečiai visiškai nerodo pastangų, arba nesugeba palaikyti tvarkos — negali būti kalbos apie jokių lietuviškų dalinių steigimą. Atsisakė pasirašyti atsišaukimą ir būti projektuojamų dalinių vadu. SS legijono steigimo pastangas generolas pavadino juokingomis ir visai neapgalvotomis, nes lietuvių tautos dvasinė ir idėjinė struktūra yra svetima SS dvasiai ir visiškai nepriimtina. Tada von Renteln, rodydamas didelį susirūpinimą dėl siaučiančio krašte banditizmo, paklausė generolo, kas daryti ir kokią išeitį surasti, nes generolas turįs didelį karišką patyrimą ir gerą vardą lietuvių visuomenėje. Generolas sutiko šį klausimą apsvarstyti ir po kelių dienų dar kartą susitikti.

Apsvarstęs susidariusią padėtį dėl vis didėjančio banditizmo, kuris pradėjo aiškiai grasinti viso krašto saugumui ir pasitaręs su įtakingais visuomenės atstovais, gen. Plechavičius nutarė apsiimti apsaugoti savo tautiečių gyvybes ir turtą, jeigu jam bus leista nekliudomai veikti ir suorganizuoti savas karines pajėgas. Šitokie apsisprendimo motyvai išplaukė iš tuometinių sąlygų, kurios kalbėjo už tai, kad siūlomą ginklą geriau paimti į savo rankas, nes tik tada jis negalės būti panaudotas priešingiems mūsų interesams.

1944 m. sausio 9 d., gen. Plechavičius pranešė von Renteln savo sutikimą derėtis dėl projektuojamų dalinių steigimo. Von Renteln susirišo su Berlynu, nes, girdi, ginkluotų dalinių steigimas užimtose srityse priklausąs vyr. SS vadovybei.

Po ilgų ir dažnai pertraukiamų derybų, tarp gen. Plechavičiaus, SS ir Policijos vado Pabaltijų kraštuose Jeckeln ir Lietuvos SS ir Policijos vado gen. Harm, pagaliau 1944 m. vasario 13 d., buvo pasirašytas susitarimas dėl Vietinės Rinktinės steigimo

Prasidėjo V. Rinktinės formavimas. Įtempta padėtis Lietuvoje atslūgo, žmonės lengviau atsiduso ir tūkstančiai savanorių pareiškė norą prisidėti prie tvarkos atstatymo. Vokiečių nustebimui nebuvo galo, nes į jų šaukiamas mobilizacijas niekas neatvykdavo, nebent pajuokai atsiųsdavo kokį raišą ar kuprotą vyruką. Dabar gi teko savanorių registraciją sustabdyti, nes buvo perpildytas leistas kontingentas.

Tačiau čia prasidėjo vokiečių trukdymai. Neduodama pažadėtų rūbų, ginklų, amunicijos, patalpų, indų ir t. t., o į generolo reikalavimus atsakoma, kad jau viskas „pakeliui". Pasidarė aišku, kad vokiečiai sąmoningai trukdo V. Rinktinės formavimą, bet generolas užsispyrė pravesti savo nusistatymą iki galo, nes turėti savas ginkluotas pajėgas buvo jau visiškai pribrendęs reikalas ir visas kraštas laukė tvarkos.

1944 m. kovo 4 d., pirmasis generalinis tarėjas pranešė generolui, kad Jeckeln pareikalavo duoti 70.000 vyrų pagalbinei vokiečių kariuomenei (vad. Hiwi) ir prašė tuo reikalu kartu nuvykti į Rygą išsiaiškinimui. Generolas sutiko ir 1944 m. kovo 5 d., Rygoje įvyko posėdis, trukęs 14 val. Čia jau Jeckeln reikalavo ne 70.000, bet 80.000 vyrų. Visokiais būdais įrodinėjo, kokios „gėrybės" pasipils, kai bus duotas reikalaujamas skaičius žmonių. Girdi, pergalė visiškai netoli ir Fiureris ruošiasi galutinam smūgiui, todėl dabar yra paskutinė proga prie to lemiamo mūšio prisidėti, nes tik iš to prisidėjimo ir bus sprendžiama apie atskirų tautų ateitį. Nurodė aktyvią Latvijos ir Estijos kovą ir jų SS legijonus ir kaip tos šalys yra „laimingos" turėdamos tokius SS dalinius. Vokiečių SS vadovybė įvertina tų kraštų prisidėjimą prie bendros kovos, teikia joms paramą bei nevaržomai leidžia tvarkytis, jau nekalbant apie jų pokarinę privilegijuotą padėtį. Lygiagrečiai su pagalbinės kariuomenės organizavimu galima bus formuoti Lietuvos kariuomenę iš visų ginklų rūšių ir t. t. Generolui pasidarė aišku, kad naciai nori išnaudoti jo autoritetą ir gauti vergų ir tuo būdu sutrukdyti V. Rinktinės organizavimą.

(bus daugiau)

(atkelta iš 2 p.)

ruošta 1896 m. Joninių proga Rambyne. Lietuviai per Giedotojų draugiją įgiję garbę ir buvę vokiečių kviečiami lietuviškai Ragainėj ir kitur padainuoti. 1899 m. Giedotojų draugija suvaidino Vydūno veikalėlį „Pasiilgimas Veldėtojo" arba „Daina pasiilgsta tautos poeto". Tada vaidino M. Zauniutė, dvi Vydūno seserys, Jagomastas ir kiti. Aukščiausią laipsnį draugija pasiekė 1907 m. Į vasaros dr-jos šventę buvo parduota 3000 bilietų, — tiek jų buvę išspausdinta. Tačiau į šventę atėję arti 4000 žiūrovų. Toj šventėj grojęs vokiečių orkestras. Tilžės salių laikytojai jau iš anksto lenktyniaudavo, besiūlydami sales. Tiek žmonių, kaip tuo kart, suburti į vieną vietą Prūsų Lietuvoj tikrai stambus lietuvių laimėjimas. Beje, šios draugijos veiklai nemaža trukdę „Birutės" choro kai kurie žmonės.

Toliau mūsų kalba užsimezgė apie tai, kada Vydūnas buvo pakviestas į Berlyno universitetą skaityti lietuvių kalbos. Tai buvę 1913—1919 metai. Šalia kitų kalbų orientalinių kalbų katedroj skaityta ir lietuvių kalba. Skaitęs docento titulu. Lietuvių kalba tuo kart Berlyno universitete smarkiai domėtasi. Paskaitų pasiklausyti ateidavę ne vien studentų, bet ir profesorių ir šiaip kalbos žinovų. Vydūno mokinys buvęs ir vokietis Schultze, mokėjęs 141 kalbą. Labai šiltai Vydūnas atsimena vokietį Greeps, dirbusį Kinijoj ir mokėjusį net 100 svetimų kalbų. Kartą po paskaitos šis žilagalvis mokslininkas užlipęs į katedrą, pakalbinęs Vydūną ir garsiai padėkojęs, jog taip gražiai dėstąs. Berlyno universitetas prašė Vydūną ir toliau likti profesūroj, tačiau jau nebenorėjęs rašyti.

Tilžėj buvo kartą per metus rengiamas didžiulis balius, kur susirinkdavusi pati aukščiausioji miesto grietinėlė. Į juos būdavo kviečiamas ir Vydūnas. Vieną kartą tokiam baliuj kilusi mintis, kas yra garsiausias Tilžės miesto žmogus. Vydūnas sako, nepatogu girtis, tačiau tuo kart jisai tokiuo buvęs paskelbtas. Netgi ir naciai Vydūnui reikšdavę atitinkamą pagarbą. 1939 m. kovo mėn. 11 d. Vydūnas buvo suimtas, kaip įtartas nusikaltęs devizų įstatymui. Tardyti atvažiavęs iš Karaliaučiaus prokuroras. Vydūną nuvedę į teismo salę ir tardę pasodinę teismo pirmininko kėdėj Tačiau naciai yra išmušę ir Vydūno buto langus. Tai buvę 1935 m. gegužės mėn. 17 d. Iš karto aikštėj susirinkusi minia šūkavusi prieš Vydūną, o po to nuslinkusi langų daužyti. Akmenų prilėkė ir į kambarį. Ypač Vydūno pati bijojusi, kad jo neužmuštų. Nuo to įvykio prie Vydūno durų buvo pastatytas policininkas, kuris Vydūną lydėdavo ir pasivaikščiojimo metu. Policininkui visą laiką buvę neaišku, kodėl Vydūną jis turis sergėti . . .

Paskaitų paskaitydavo Vydūnas ir vokiškai. Vokiečiai kviesdavo viena ar kita tema pakalbėti. Šių paskaitų turinio ne visada vokiečių laikraštininkai tiksliai sugebėdavo skaitytojams perduoti. Tat gi laikraščių redakcijos prašydavo paties Vydūno šį darbą atlikti. Vydūnas visada sutikdavęs. Nei už paskaitas, nei už straipsnius iš viso honoraro neimdavęs, nes esą ir šiaip pragyventi užtekę.

Kodėl gi Vydūnas vegetaras? Į tai atsakymą duodą ir šis atsitikimėlis. Kai Vydūnui prie nacių kurį laiką tekę sėdėti kalėjime, maistą leisdavę atnešti iš namų. Kartu su vienu kaliniu ėjęs atsinešti parneštų iš miesto daržovių ir paėmę lipę atgalios į 3 aukštą. Kalinys pamatęs, jog Vydūnas greit ritasi viršun, ir sako Vydūnui: „Tamstai juk 70 metų amžiaus, o mėsos nevalgai, ir iš viso nedaug tevalgai, o kaip paukštis leki". Vydūnas nusijuokęs ir atsakęs: „O ar duodat žirgui mėsos, o matot, koks jis žvalus, kai gauna avižų". Vydūnas vegetaras jau nuo 20 savo amžiaus metų. Tėvas irgi mėsos nevalgęs. Tarp kitko tuo kart Vydūnas, sėdėdamas kalėjime, parašė „Mano kalėjimas ir laisvėjimas" ir dar „Prūsų lietuvių tautiškasis atsigavimas." (Bus daugiau)

LAIŠKAI IŠ LIETUVOS

Dabar, palyginti, jau gausiai gaunama laiškų iš Lietuvos. Dar prieš mėnesį iš anapus „geležinės uždangos" — Lietuvos gauti laišką buvo stambi staigmena. Kuo paaiškinti šią laiškų bangą? Nejaugi dar sudūmota pasauliui parodyti, jog Lietuvoje dar šiokia tokia teiselė „mirksi". Įdomu dar tai, kad laiškai užsienin pakliūva tik per Vilniaus paštą, nors jie būtų siunčiami iš Klaipėdos ar pan.

AMERIKIEČIAI TAUPO MAISTĄ

Frankfurtas. Okupacinių amerikiečių pajėgų Vokietijoje štabas praneša, kad vykdant maisto taupymo kariuomenėje akciją, Frankfurto apygardos karininkų valgyklose maisto normos sumažinamos 12%.

ALT TELEGRAMA BYRNESUI

ALT pasiuntė iš New Yorko Amerikos delegacijos pirmininkui Byrnes į Paryžių, kur vyksta taikos kongresas šią telegramą:

Amerikos lietuvių Taryba Naujorke nuoširdžiai paremia Jusų pastangas kovoje dėl tautinio padorumo išlaikymo. Taryba protestuoja prieš Tarybų s-gos neteisėtą Pabaltijo valstybių pagrobimą ir dėl tose valstybėse nuolatos varomo teroro, tarptautinio palaidumo ir pasaulio tautų atstovų klaidinimo. Lietuvių Taryba protestuoja prieš Maskvos išstatytus tariamus Pabaltijo valstybių ministerius ir jų kišimą tarptautiniame forume — taikos kongrese Paryžiuje.

Taryba reikalauja, kad Amerika iš naujo patvirtintų savo pažadą Atlanto Chartos teisėms ginti ir kad Amerika parodytų iniciatyvą Pabaltijo valstybių nepriklausomybei atstatyti.

BRITŲ SOVIETŲ ZONŲ PREKIŲ MAINAI

Londonas. Britų okupacinė Vokietijos zona sutarė pasikeisti prekėmis su sovietine zona. Iš pastarosios bus gauta anglies ir grūdų. Šis susitarimas padarytas su amerikiečių okupacinės valdžios žinia.

KARALIAUS ŠEIMA PALIKO BULGARIJĄ

Sofija. Bulgariją paskelbus respublika, mažametis karalius Simeonas ir visa šeima išvyko iš krašto. Karaliaus šeima išplaukė į Egiptą.

BUVĘ KARO LAIVAI ŽVEJAMS

Hamburgas. Britų vyriausybė leido parduoti anglų zonos žvejams 147 mažuosius buv. vokiečių laivyno pakraščių apsaugos laivus, kurie anksčiau buvo naudojami kaip minų ieškotojai.

GIMNAZIJOMS IR PROGIMNAZIJOMS

S. m. rugsėjo mėn. 29 ir 30 d. d. 14 val. val. Augsburge (Haunstetten stovyklos salėje) L. T. B. Švietimo valdyba kviečia Amerikiečių zonos Lietuvių gimnazijų ir progimnazijų direktorių bei mokytojų atstovų konferenciją. Kiekvienai mokyklai atstovauja direktorius ir vienas rinktas mokytojų atstovas.

Iš Augsburgo geležinkelio stoties atvažiavusieji vyksta į Haunstetteną šitokiu būdu:

1. nuo stoties iki Koenigsplatzo važiuoja tramvajumi Nr. 1;
2. nuo Koenigsplatzo iki Haunstetteno (Protestantische Kirche) — tramvajumi Nr. 4;

Prie tramvajaus sustojimo vietos (Protestantische Kirche) dežuruoja mokiniai (su tautiniais kaspinėliais).

Platesnė informacija teikiama konfer. salėje.

Pirmieji mūsų rūpesčių ženklai

Savo žmonėmis mes rūpinamės, rodos. Kokių gražių žodžių pasirenkame prakalboms, kai laidojame savo veikėjus — visuomenininkus ar kultūrininkus! Rinktiniais žodžiais tada kalbame apie jų darbus, rimčiausiai prisiekinėjame, kad jų darbai bus mums pavyzdžiu, o pačių žmonių mes ir mirusių neužmiršim. Miela, gražu ir gera, bet tik prie kapo duobės. O kol jie gyvi, nors ir vertingiausi būtų, ne mūsų reikalas rūpintis, ir jei jie ką nors dirba, jei juda kruta, tai arba mes žiūrime patenkinti ir šypsodamiesi, arba, jei dirba ne visiškai pagal mūsų skonį, mes kiek pajėgdami mandagiai ar atvirai ir nesivaržydami trukdome.

Gal jiems ir gyviems reikia paramos? Gal ir reikia, bet tai vargu ar mūsų reikalas. Todėl kiekvienas šauksmas apsidairyti ir paieškoti būdų šiandien padėti tiems žmonėms, kuriais mes oficialiai didžiuojamės, kurie savo darbu ir šiandien yra pirmieji kovotojai už lietuvių tautos reikalus ar savo visuomeniniu darbu ar plunksna,— nueina negirdomis, lyg tyrlaukiuose. Rėkite, šaukite, barkitės, o mes užimti kitais reikalais, mums daugiau rūpi šventa ramybė, negu jūsų šauksmai. Prieš kurį laiką man ir kitiems kultūrininkų nedalia besielvartaujantiems šiame dienraštyje yra tekę pasisakyti paramos kultūrininkams reikalu. Tas pasisakymas buvo jau šiek tiek pavėluotas, o kodėl taip atsitiko — neverta čia pradėti aiškinti. Pagaliau ir dabar, kai jau keli mėnesiai praėjo nuo to viešo balso, negalėtume pasakyti, kad būtų kas nors teigiama padaryta. Tokių gražių pavyzdžių bent man neteko girdėti. Atvirkščiai, galėčiau pateikti tik naujų pavyzdžių, iš kurių kaip ant delno matyti mūsiškių kultūrininkų vis didesnis bridimas į vargą, jų gyvenimo sąlygų sunkėjimas ir sunkinimas, bet tikiu, kad tas sakymas nieko naudos neduos. Viešas sielvartas dažnai ir lieka tik sielvartu.

Vis dėlto kai kurių dalykų negalima nutylėti. Kad rašytojai vienas po kito gula į ligonio lovą, pakertami džiovos, apie tai reikia kalbėti, kad mūsų tremtiniškoji bendruomenė žinotų, kad ji nors nesiteisintų nežinojusi. O jie vienas po kito gula, ir jei sąlygos negerės, bet bus esamosios ar net blogesnės, jei laiku neateis reali ir rūpestinga parama, dar daugiau atsigulsi. Taip vyksta Vokietijos šiaurėje, o apie kitas vietas neturiu žinių.

Reikia rūpintis visiems ir visais, bet daugiausia tais, kurie net sunkiausiomis valandomis neleidžia pailsėti savo rankoms, dirbdami ir tuomet, kai kiti ištisus gražiausius mėnesius ir metus ilsisi, laukdami gražesnių dienų. Karo metu ištrėmime visiems buvo sunkios dienos, bet didžioji dalis mūsų po kapituliacijos kai pradėjo ilsėtis, tai ir dabar tebesinaudoja nemokamu poilsiu. Tiesa, dabar kai kur sumažėjo maistas, poilsis liūdnesnis, bet kultūrininkai neturėjo laiko ilsėtis, jie dirbo ir tebedirba, nepaisydami duonos porcijos padidinimo ar sumažinimo, turimosios gyventi ir dirbti patalpos sveikatingumu ir patogumo. Kai kiti ilsisi, jie dirba, kol iš darbininkų gretų nueina į ligonio lovą. O tokiais atvejais jau mums daugiau vilties, kad gali greičiau ateiti diena, kai prie kapo galėsime pasakyti gražių žodžių.

Ar reikia pasirūpinti sveikaisiais ir jau į ligonio lovą atsigulusiais kultūrininkais? Kaip jums patinka! Man rodos, kad pirmieji realūs rūpesčių jais ženklai jau matyti: čia vienas, čia kitas jau guli ligonio lovoje, o ryt poryt į jų būrį ateis gal ir daugiau.

K. Barėnas

BRITŲ ZONOJE VĖL LEIDŽIAMI TAUTINIAI KOMITETAI

Šiomis dienomis Eutino pabaltiečių tremtinių stovykloje be jau veikiančios Baltų Gerovės ir Kontrolės Tarybos (Baltic Welfare and Control Council) vėl leista veikti lietuvių, latvių ir estų tautiniams komitetams. Komitetai renkami slaptu balsavimu iš trijų asmenų. Kandidatų sąrašai prieš rinkimus buvo pristatyti tvirtinti Unrros Team 111 ir stovyklos deputy direktoriui. Smulkesnės instrukcijos šiems komitetams veikti dar nepaskelbtos. Tuo tarpu tik žinoma, kad jie tiesiogiai priklauso Unrros gerovės karininkui (Welfare Officer) ir stovyklos Baltų Gerovės bei kontrolės tarybai.

J. Ger.

„KELYJE TĖVYNĖN" PRADĖTAS BARAS TĘSIAMAS TOLIAU

Po 50 Nr. sustojus „Kelyje Tėvynėn" Itzehoes (Holšteine) lietuvių stovykloje pradėtas leisti naujas rotatoriumi spausdinimas laikraštis — „Akiratyje". Iš pirmųjų dviejų jau išėjusių Nr. galima spręsti, kad Haffkruge „Kelyje Tėvynėn" pradėtas baras tęsiamas toliau.

J. Ger.

MIRĖ LIUDAS GIRA

Žinia apie Liudo Giros mirtį pasitvirtina. Vilniaus radijo pranešimu, L. Giros atminimas pagerbtas neseniai sušauktame LTSR Mokslo Akademijos Vilniuje suvažiavime.

PROF. ŽEMAITIS — REKTORIUS

Prof. Žemaitis šiuo metu pagal Vilniaus radijo pranešimą yra Vilniaus Valstybinio universiteto rektorius.

Mintis

Thought • Lithuanian Daily Newspaper • Permitted by UNRRA Team 155 • Atsakingasis redaktorius ir leidėjas J. Vasaitis • Eina kasdien be šventadienių • Memmingenas, Airport, Baltic Camp • Prenumerata mėn. 10 RM • Atskiras numeris 40 pf. • Konto: Volksbank Memmingen e. G. m. b. H. Memmingen (Bayern) Nr. 91[illegible] • Spausdina Druckerei- und Verlagsgenossenschaft e. G. m. b H., Memmingen (Bayern).